

Хоманець Володимир Анатолійович
кандидат економічних наук,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Туніській Республіці та Державі Лівія за сумісництвом
e-mail: khomanets@gmail.com
ORCID: 0009-0004-0564-374X

ЦИФРОВІ МЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Volodymyr Khomanets
PhD in Economics,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to the Republic of Tunisia
and the State of Libya with concurrent appointment
e-mail: khomanets@gmail.com
ORCID: 0009-0004-0564-374X

DIGITAL MEDIA TECHNOLOGIES OF ECONOMIC DIPLOMACY

Анотація. У першій чверті XXI ст. системна цифровізація усіх структурних під-систем світового господарства, а також стрімкий розвиток інформаційно-кому-нікаційних і цифрових медіатехнологій чинять потужний трансформаційний вплив на характер міжнародних політико-економічних відносин та дипломатичну діяль-ність держав. Зазначені процеси суттєво прискорили еволюцію глобального циф-рового середовища на основі динамічного розвитку соціальних мереж, інтернет-сервісів, блогів, платформ, фото- і відеохостингів, геолокаційних сервісів, агре-гаторів контенту та онлайн-форумів, що спричинило глибоку якісну трансформа-цію традиційних дипломатичних практик. Вона набуває свого концентрованого вираження у переході дипломатії від лінійної (традиційної) цифрової моделі, харак-терної для другої половини 2000-х років, до алгоритмізованої моделі у другій поло-вині 2010-х років, з подальшим формуванням датифікованої моделі цифрової дип-ломатії у 2020-х роках. У статті розкрито змістовну сутність цифрової дипломатії, її інструменти, характеристики та трансформаційні зміни під впли-вом системної діджиталізації глобального політико-економічного простору. Ком-плексно охарактеризовано датифіковану модель цифрової дипломатії та обґрун-товано системоформуючий вплив цифрових медійних технологій на дипломатичні практики і економічній сфері. Доведено, що, попри збереження значущості тради-ційного дипломатичного інструментарію у просуванні національних інтересів дер-жав на міжнародній арені, цифрові медійні технології дедалі активніше виконують функцію домінантного механізму їх дипломатичної взаємодії. Констатовано, що діджиталізація дипломатичної діяльності є головною рушійною силою розбудови у світових координатах розгалужених, гнучких й мережево організованих національ-них дипломатичних екосистем. Вони характеризуються, з одного боку, глибоким й багатоаспектним співробітництвом дипломатів з широким колом стейкхолде-рів, а з другого — множинністю суб'єктів та інституцій, які не підпорядковуються традиційним вертикально-ієрархічним управлінським моделям. Обґрунтовано, що сучасні діджитал-технології закладають принципово новий ландшафт економічної дипломатії держав, відкриваючи якісно нові технологічні можливості для діяльно-сті їх міністерств закордонних справ та постійних дипломатичних представ-ництв за кордоном, підтримки й розвитку міждержавних економічних відносин з країнами перебування, захисту економічних інтересів акредитуючих держав, їх гро-мадян та суб'єктів господарювання.

Ключові слова: цифровізація політико-економічного простору, економічна дипло-матія, дипломатичні служби, міністерства закордонних справ, цифрова

дипломатія, дипломатично-комунікаційний простір, цифрові медійні технології, хаби електронної дипломатії, фейки, синтетичний контент, штучний інтелект, національний брендинг, кібербезпека.

Abstract. In the first quarter of the 21st century, the systemic digitalization of all structural subsystems of the global economy, along with the rapid advancement of information and communication technologies and digital media tools, has exerted a profound transformational impact on the nature of international politico-economic relations and the diplomatic activities of the countries. These processes have significantly accelerated the evolution of the global digital environment through the dynamic development of social networks, internet services, blogging platforms, photo and video hosting services, geolocation tools, content aggregators, and online forums, thereby contributing to the deep qualitative transformation of traditional diplomatic practices. This transformation is most clearly manifested in the shift from a linear (traditional) model of digital diplomacy — typical of the late 2000s — to an algorithmic model in the second half of the 2010s, followed by the emergence of a datafied model of digital diplomacy in the 2020s. The article explores the conceptual essence of digital diplomacy, its tools, characteristics, and the transformational changes driven by the systemic digitalization of the global politico-economic space. A comprehensive analysis of the datafied model of digital diplomacy is provided, and the system-forming impact of digital media technologies on diplomatic practices and the economic domain is substantiated. It is demonstrated that, despite the continued relevance of traditional diplomatic instruments in promoting national interests on the international stage, digital media technologies are increasingly functioning as the dominant mechanism of diplomatic engagement. It is asserted that the digitalization of diplomatic activity serves as the primary driving force behind the formation of expansive, flexible, and network-organized national diplomatic ecosystems within the global context. These ecosystems are characterized, on the one hand, by deep and multifaceted cooperation between diplomats and a wide range of stakeholders, and on the other hand, by the involvement of numerous actors and institutions that are not governed by conventional vertical-hierarchical management models. It is argued that contemporary digital technologies are laying the foundations for a fundamentally new landscape of economic diplomacy, opening up qualitatively new technological opportunities for the operations of Ministries of foreign affairs and permanent diplomatic missions abroad, supporting and developing interstate economic relations with host countries, and protecting the economic interests of accrediting countries, their citizens, and business entities.

Keywords: digitalization of the politico-economic space, economic diplomacy, diplomatic services, ministries of foreign affairs, digital diplomacy, diplomatic and communication space, digital media technologies, e-diplomacy hubs, fake news, synthetic content, artificial intelligence, nation branding, cybersecurity.

JEL codes: F59, O35, O33

Постановка проблеми. Закономірною реакцією національних урядів на системну і всеохоплюючу діджиталізацію глобального політико-економічного простору останніх десятиліть стала глибока інтеграція ними цифрових стратегій у чинні моделі економічної дипломатії з метою підвищення їх ефективності та інклюзивності. Все це спричинило у кінці 2000-х років становлення, а згодом і динамічний розвиток такого самостійного напрямку дипломатичної діяльності як цифрова дипломатія (або «дипломатія соціальних мереж», «інтернет-дипломатія», «кібердипломатія», «електронна дипломатія, «мережева дипломатія», «твіттер-дипломатія» тощо). Серед головних її іманентних характеристик вирізняється, з одного боку, широке застосування державами інструментів «м'якої сили», а з другого — активне й масштабне залучення ними зарубіжної цільової аудиторії через різноманітні інтернет-проекти з метою формування позитивного

іміджу у глобальному інформаційному середовищі [10, с. 94] та просування національних політико-економічних інтересів на міжнародній арені. У даному контексті особливої наукової ваги набуває питання комплексного дослідження цифрових медійних технологій як невід'ємного інструменту сучасної дипломатичної діяльності держав, ключового її комунікаційного каналу, а також потужного механізму протидії дезінформації та розбудови країнами стратегічного діалогу з іноземною аудиторією в умовах зростаючої глобальної інформаційної взаємозалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний аналіз наявних на сьогодні досліджень і публікацій, присвячених проблематиці використання цифрових медійних технологій у практиці економічної дипломатії, дає змогу зробити висновок щодо доволі широкої варіативності теоретико-методологічних підходів до визначення змістовної природи цифрової дипломатії та рушійних сил її розвитку на сучасному етапі світогосподарського розвитку. Так, у звіті Белферського центру науки та міжнародних відносин Школи Кеннеді у Гарварді за 2019 р. [13] виокремлюються чотири ключові технологічні прориви нового тисячоліття, здатні справити потужний структуроформуючий вплив на систему міжнародних відносин. Це — 5G-мережі, дипфейк (*англ.* — *deepfake*), квантові обчислення та синтетична біологія. Подібного роду технології подвійного призначення (*англ.* — *dual-use*) вже у недалекому майбутньому зможуть, на думку авторів, не тільки суттєво «перекроїти» глобальний політико-економічний ландшафт, але й істотно посилити загрози кібербезпеки, породжуючи загострення міждержавної конкурентної боротьби за глобальне технологічне лідерство.

За думку Л. Бенчі [4], головними чинниками системної трансформації практики економічної дипломатії в останні десятиліття є динамічний розвиток інновацій та широке впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного життя, котрі своєю синергетичною дією у докорінний спосіб змінюють чинні підходи не тільки до ведення бізнес-діяльності та ухвалення управлінських рішень, але й досягнення державами своїх дипломатичних цілей в економічній сфері. При цьому наголошується, що поява цифрового інструментарію економічної дипломатії є потужним рушієм диверсифікації її суб'єктної структури, зростання ролі аналітики і великих даних у дипломатичній практиці, а також значного посилення її кіберризиків.

Своєю чергою, І. Максимова, К. Вишнеvsька, Р. Лавренко, М. Байда та В.Кулішов [8], узагальнюючи сучасні теоретичні засади дослідження цифрової дипломатії, визначають її сутнісний зміст, розкривають інструменти реалізації цифрових дипломатичних практик на національному і глобальному рівнях, а також розкривають місце і роль діджитал-дипломатії у реалізації державами зовнішньополітичного курсу. Автори дають комплексну характеристику соціальних мереж як інструменту цифрової дипломатії, ідентифікують її логічний взаємозв'язок з екологічною дипломатією та визначають ключові напрями реалізації її інструментарію.

На думку польських дослідників С. Несковіча, А. Деліч та Б. Дулевіч [9], цифрова трансформація світогосподарського розвитку є матеріальною основою Четвертої промислової революції, яка кардинально змінює як чинні способи виробництва товарів і послуг, так і увесь спектр суспільних відносин та механізми реалізації державами дипломатичної діяльності в економічній сфері. Саме

діджитал-дипломатія, на думку учених, відіграє на сьогодні ключову роль в управлінні національними зовнішніми політиками, підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країн та забезпеченні їх упізнаваності на міжнародній арені.

У дослідженні Л. Зварун та Р. Каневеза [17] здійснено комплексну оцінку впливу комунікаційних стратегій, застосовуваних Україною з моменту військової агресії РФ у лютому 2022 р., на протистояння нашої державою дезінформаційній тактиці Росії. Авторами наголошується на тому, що застосування Україною інструментів цифрової дипломатії дало їй змогу залучити широку підтримку міжнародних партнерів та ефективно стримувати воєнну агресію Російської Федерації.

Викликає неабиякий інтерес дослідження С. Бармана [3], де ми знаходимо глибоке розроблення наукової проблематики щодо процесів трансформації дипломатичних методів у цифрову епоху та оцінки характеру їх впливу на систему міжнародних відносин. Автор комплексно аналізує ключові виклики і ресурсні можливості цифрової дипломатії через призму проблематики кібербезпеки, інформаційних війн, транспарентності й інклюзивності зовнішньополітичної діяльності держав.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значної кількості теоретико-методологічних досліджень, присвячених проблематиці цифрової дипломатії держав, питання щодо розкриття сутнісного змісту та ключових характеристик цифрових медійних технологій економічної дипломатії дотепер залишається недостатньо опрацьованим. Вирішення цієї проблеми є важливим кроком на шляху до підвищення ефективності застосовуваного різними державами інструментарію цифрової дипломатії, забезпечення національної інформаційної безпеки та усунення політичних проблем, викликаних системними процесами діджиталізації глобального політико-економічного простору.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття змістовної сутності цифрової дипломатії, систематизація її інструментів і технологій, комплексна характеристика трансформаційних змін діджитал-дипломатії у сучасних умовах, а також визначення впливу цифрових медійних технологій на глобальну політико-економічну конфігурацію.

Методика дослідження. У ході підготовки статті було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження економічних явищ і процесів. Зокрема, використано діалектичний підхід, історико-логічний метод, системно-структурний аналіз цифрової дипломатії, а також методи її аналізу та синтезу. У цілому, використання зазначених методів дало змогу виявити найбільш актуальні аспекти реалізації державами заходів цифрової дипломатії, оцінити її переваги і загрози.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на збереження значущості традиційного дипломатичного інструментарію у просуванні національних інтересів держав на міжнародній арені, цифрові медійні технології дедалі активніше виконують функцію домінантного механізму їх дипломатичної взаємодії. Підтвердженням цього є, зокрема, масштаби фінансування національними урядами різних держав заходів з «оцифровування» діяльності своїх дипломатичних служб, які становлять, наприклад, у Сполучених Штатах Америки біля 800 млн дол. США у рік. Якщо ж говорити про загальні витрати цієї держави на

публічну дипломатію (невід'ємним компонентом якої є, як відомо, цифрова дипломатія), то у період з 1981 р. до 2022 р. їх вартісний обсяг збільшився з 600 млн до 2,3 млрд дол. США у рік (або з 1,6 до 2,3 млрд у цінах 2022 р.) [1, с. 13]. При цьому «пікові» значення таких витрат спостерігались у найбільш кризові періоди світової економіки і політики, а саме: закінчення Холодної війни (1991–1994 рр. — 2,5–2,7 млрд дол. США у рік у цінах 2022 р.), після терактів 11 вересня 2001 р. (2002–2004 рр. — у середньорічному вираженні близько 1,8 млрд), у період глобальної економічної кризи (2007–2009 рр. — 2,2–2,5 млрд) та після анексії Криму Російською Федерацією (з 2014 р. і дотепер — 2–2,3 млрд відповідно) [1, с. 13].

У цьому зв'язку зазначимо, що за неповні двадцять років свого поступу цифрова дипломатія зазнала масштабних трансформаційних змін, еволюціонувавши від свого лінійного (чи традиційного) формату у другій половині 2000-х років до алгоритмізованої моделі у другій половині 2010-х років і аж до датифікованої її моделі — на початку 2020-х років і дотепер. Так, якщо лінійна модель цифрової дипломатії характеризувалась простим поширенням інформації у соціальних мережах як невід'ємним складником публічної дипломатії держав; то алгоритмізована модель — активним використанням діджитал-алгоритмів для фільтрування цільової аудиторії, реалізації різного роду інформаційних кампаній та пошуку джерел недружньої інформації [14, с. 177, 178]. Нарешті, сьогодні усі ми є свідками динамічної розбудови у світових координатах датифікованої моделі цифрової дипломатії. Її відмітними рисами є активне використання дипломатичними службами держав технологій Четвертої промислової революції (штучного інтелекту, віртуальної і доповненої реальності, імерсивних систем, 5G, Big Data тощо), реалізація ними масштабних інформаційних кампаній, здійснення фільтрації користувачів, створення мереж синтетичних засобів масової інформації та дипфейків з метою здійснення оперативного впливу на цільову аудиторію.

Наприклад, у Франції з 2012 р. доволі ефективно функціонує хаб електронної дипломатії, запущений у дію французькою інформаційною агенцією Agence France Presse. Головними його конкурентними перевагами є онлайн-візуалізація, аналіз та оцінка присутності і впливу дипломатичних акторів у соціальній мережі Twitter у понад 120 країнах світу [2]. Доступні для хабу бази даних, що включають нині тисячі облікових записів очільників держав, державних діячів, політиків, дипломатів, політичних експертів, активістів та хакерів, дають змогу на основі розроблених алгоритмів оновлювати їх рейтинги за рівнем впливу на світову економіку і політику та визначати домінуючу у глобальному порядку денному проблематику, представлену хештегами. При цьому не можна випускати з уваги одну важливу обставину: існуючі на сьогодні алгоритми для розпізнавання фейків і синтетичного контенту дотепер залишаються у край недосконалими, а відтак, те ж саме Агентство передових оборонних дослідницьких проєктів Сполучених Штатів Америки (*англ.* — *Defense Advanced Research Projects Agency* — *DARPA*) надає додаткову технічну підтримку проєктам медіа-експертизи (*англ.* — *MediFor*) та семантичної експертизи (*англ.* — *SemaFor*) на основі машинного навчання [13].

Важливо зазначити, що в основі потужного системоформуючого впливу цифрових медійних технологій на глобальну політико-економічну конфігурацію лежить насамперед виробництво ними специфічного інформаційного контенту. Він здатен до автономного (тобто без участі координаторів й організаторів)

поширення соціальними мережами та генерування потужного інформаційного впливу на міжнародну цільову аудиторію з найактуальніших проблем зовнішньої політики держав. У такий спосіб забезпечується безперервний комунікаційний зв'язок їх політичних лідерів і зовнішньополітичних відомств із закордонною аудиторією, що перетворює соціальні мережі на надважливі джерела міжнародної політичної інформації, своєрідні віртуальні центри міждержавних дипломатичних зв'язків та ефективні провайдери політико-комунікативних процесів у глобальному дипломатичному середовищі. Цілком природно, що динамічний розвиток соціальних мереж дедалі більшою мірою спонукає окремих політичних діячів, міжнародні експертні спільноти та зовнішньополітичні відомства держав до широкого застосування усіх доступних ресурсних можливостей цифрових медійних технологій задля реалізації національних інтересів своїх країн на міжнародному поприщі, нарощування їх конкурентного впливу на глобальні ринки та зміцнення репутаційного бренду в очах світової громадськості. Більше того, останні десятиліття характеризуються динамічною трансформацією соціальних мереж з вузького формату власне медійних платформ соціальних взаємовідносин у безпосередній дипломатично-комунікаційний простір та потужні канали впливу зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних відомств держав на зарубіжну аудиторію та формування глобального порядку денного. Функціонуючи в абсолютно автономному режимі, цифрова дипломатія здатна не тільки формувати специфічні особистісні канали інформаційного впливу на адресатів, але й розбудовувати мережі більш вільного і неформального спілкування дипломатичних працівників різних держав.

За таких умов працівники національних дипломатичних служб мають змогу реалізовувати покладені на них функціональні повноваження у сфері цифрової дипломатії як на рівні традиційних двосторонніх форматів (на кшталт політичного діалогу США і Китаю) та багатосторонніх форумів міжнародних організацій, так і у взаємодії з різного роду недержавними суб'єктами. З-поміж останніх зазначимо, зокрема, керівників інтернет-компаній (Facebook чи Google), технологічних підприємств, організації громадянського суспільства тощо. Переломною подією у даному напрямі розвитку цифрової дипломатії стало призначення Данієлю у 2017 р. першого в історії світової дипломатичної служби технічного амбасадора, після якої понад 20 країн світу також відкрили подібні посади. Призначення ж Організацією Об'єднаних Націй у 2022 р. свого технічного посланника [16] додатковий раз підкреслює зростаючу важливість цифрової дипломатії у розвитку міждержавних дипломатичних відносин та розбудові глобального діджитал-простору.

Звернімо увагу на те, що саме сучасні діджитал-технології закладають принципово новий ландшафт економічної дипломатії держав, відкриваючи якісно нові технологічні можливості для діяльності їх міністерств закордонних справ та постійних дипломатичних представництв за кордоном (посольств та місій), підтримки й розвитку міждержавних економічних відносин з країнами перебування, захисту економічних інтересів акредитуючих держав, їх громадян та суб'єктів господарювання. Адекватно відповідаючи на виклики цифрового суспільства та активно використовуючи технологічні здобутки в інформаційно-комунікаційній сфері, дипломатичні працівники демонструють значне підвищення мобільності своєї професійної діяльності у просторі і часі. Водночас суттєво розширюються

їх можливості щодо реалізації своїх функціональних повноважень з використанням нових діджитал-інструментів та роботи у регіональних офісах, суттєво зростає оперативність у реагуванні дипломатів на економічні запити і потреби національних економічних суб'єктів на зарубіжних ринках тощо.

Так, у доповнення до поширення друкованої інформаційної продукції щодо можливостей експортної та інвестиційної діяльності на зарубіжних ринках, організації різного роду семінарів і бізнес-форумів, надання експортерам й інвесторам консультаційних та маркетингових послуг дедалі активніше у практиці економічної дипломатії використовуються веб-портали. Останні не тільки виконують важливі інформаційні та інтерактивні функції з підтримки експортної та інвестиційної діяльності національних суб'єктів господарювання на зарубіжних ринках, але й містять інформацію щодо урядових програм і проєктів стимулювання експортної діяльності, а також рекламують друковану продукцію, призначену для зарубіжних експортерів й інвесторів [18, с. 38].

Інакше кажучи, сучасні діджитал-технології надають роботі дипломатичних працівників вищою мірою клієнт-орієнтованого характеру, детермінуючи по суті розроблення ними ефективних маркетингових рішень з подальшим їх впровадженням у реальну господарську практику національних економічних суб'єктів. За таких умов кадрові дипломати дедалі більшою мірою спеціалізуються на пошуку малодоступної широкому загалу специфічної інформації та наданні специфічних сервісів з просування комерційних інтересів національного капіталу на глобальних ринках. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки у 2016 р. у рамках розбудови національної системи стратегічних комунікацій було запущено пілотний проєкт під назвою «Пряма лінія з американським бізнесом» (англ. — *Direct Line to American Business*) з метою забезпечення прямого зв'язку зарубіжних посольств США з представниками національної IT-індустрії та їх консультування з найбільш актуальних питань щодо виходу на зарубіжні ринки.

Водночас самі дипломатичні служби США, настійно потребуючи впровадження у свою діяльність інноваційних цифрових рішень, також активно користуються консалтинговими послугами американських IT-компаній і фірм. Зокрема, у 2016 р. у Школі прикладних інформаційних технологій (англ. — *School of Applied Information Technology — SAIT*) Інституту дипломатичної служби США (англ. — *Foreign Service Institute — FSI*) стартував проєкт так званої Інноваційної пісочниці (англ. — *Innovation Sandbox*) з метою комплексного дослідження взаємозв'язку між технологіями та дипломатичною діяльністю, забезпечення дипломатичної безпеки, а також системного впровадження принципів управління знаннями та методології гнучкої роботи Agile в діяльність Інституту дипломатичної служби цієї держави [6].

Є всі підстави стверджувати, що значне загострення міжнародної конкурентної боротьби за джерела сировини і ринки збуту висуває принципово нові вимоги до якості інформаційного контенту та послуг дипломатичних працівників насамперед щодо пошуку зарубіжних партнерів, надання допомоги вітчизняним малим і середнім компаніям у їх виході на зарубіжні ринки, сприяння в укладенні і виконанні ними торговельних й інвестиційних угод, налагодження зв'язків з громадськістю у зарубіжних державах, дипломатичної підтримки зовнішньоекономічної політики та ін. Усі зазначені обставини спонукають дипломатів до активного спілкування з внутрішньою і зовнішньою аудиторією, створення власних

профілів у соціальних мережах та запровадження діджитал-платформ посольських установ, широкого застосування веб-сайтів, Big Data та хмарних технологій, системної координації національного брендингу, фронтального впровадження ефективних систем управління інформаційними ресурсами дипломатичної діяльності, впровадження технологій доповненої реальності та штучного інтелекту у консульських службах та публічній дипломатії.

Так, у своїй оцінці ефективності цифрової дипломатії держав багато міжнародних експертів використовують абсолютно безкомпромісні формулювання на кшталт: або дипломат уміє ефективно взаємодіяти із соціальними медіа, або ж він позбавляється будь-якого впливу на політико-економічні процеси [5, с. 1]. Ні для кого не секрет, що у сучасній світовій практиці особиста присутність політичних діячів і дипломатів у соціальних мережах та наявність у них акаунтів у міжнародних організаціях репрезентують найбільш результативні кейси цифрової дипломатії. Їх значення особливо зросло за умов пандемічної кризи Covid-19 упродовж 2020–2022 рр., яка по суті перетворила цифрову дипломатію у невід’ємний компонент системи міжнародних відносин.

Динамічний розвиток цифрової дипломатії в якості світового феномену одночасно справляє потужний тиск на міністерства закордонних справ практично усіх країн світу, змушуючи їх відстоювати національні інтереси своїх держав на міжнародних майданчиках, активно впроваджувати системи кібербезпеки та технології з оброблення цифрових даних інтернет-користувачів, а також адаптувати роботу своїх дипломатів до цифрового середовища професійної діяльності. З огляду на це, є всі підстави стверджувати, що цифрова дипломатія репрезентує собою специфічний компонент дипломатичної діяльності держав, що органічно інтегрує у собі, з одного боку, практику міжнародних відносин, дипломатичних переговорів і соціології, а з другого — інженерію великих даних, інноваційні цифрові технології та Data Science. Наприклад вже сьогодні у практиці економічної дипломатії активно використовуються технології Big Data з метою розроблення для економічних суб’єктів рішень у сфері торговельної та інвестиційної діяльності, комплексного моніторингу транскордонних потоків товарів, послуг, капіталу, електронних грошей, електронного банкінгу та електронної комерції.

Таким чином, побудовані на основі отриманої інформації великі дані здатні кількісно вимірювати грошові потоки, динаміку макроекономічного зростання держав, рівень споживчих цін та інші індикатори на основі використання соціальних мереж та пошукових систем Інтернету. Не випадково, значна кількість дипломатичних установ та міжнародних організацій в останні роки активно займаються питаннями щодо оцінки впливу технологій великих даних на структурну динаміку міжнародної торговельної діяльності. Зокрема, ще у 2016 р. інтеграційний блок АТЕС запустив дослідницький проєкт під назвою «Розширення застосування великих даних у торгівлі» з метою комплексного дослідження можливостей та конкурентних переваг Big Data у царині удосконалення міждержавного торговельного співробітництва та обміну комерційною інформацією [4, с. 17].

У той самий час у консульській службі активно використовується штучний інтелект у таких формах як: консульський облік, використання чат-ботів для оформлення візових заяв, надання правової допомоги біженцям тощо. Своєю чергою, самі кадрові дипломати застосовують штучний інтелект з метою швидкого аналізу великих масивів економічних показників, виявлення владних ресурсів своїх

партнерів по переговорах; ідентифікації подій, котрі справляють безпосередній вплив на конкурентні позиції вітчизняних компаній на зарубіжних ринках. Штучний інтелект використовується також для розроблення «аналітичних знімків» стратегічних ситуацій; інтерпретації сигналів своїх контрагентів; прогнозування можливостей заснування формальних і неофіційних альянсів та механізмів міждержавних взаємодій. Крім того, штучний інтелект сприяє виявленню складних кореляцій, здатних запропонувати варіативні переговорні стратегії з державними і недержавними акторами, зокрема, багатонаціональними підприємствами та неурядовими організаціями) [12]. Не випадково, в останні роки міністерства закордонних справ багатьох держав світу активно використовують штучний інтелект для автоматизованого аналізу новин та систематичного моніторингу подій, що відбуваються у соціальних медіа та традиційних засобах масової комунікації (табл. 1).

Таблиця 1

**КЛЮЧОВІ СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА МОНІТОРИНГУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ОКРЕМИМИ ДЕРЖАВАМИ**

Країна	Структурний підрозділ стратегічних комунікацій	Сфери моніторингу засобів масової інформації
Австралія	Департамент закордонних справ і торгівлі	Відстежування онлайн-розмов в режимі реального часу; використання веб-інструментів звітності та аналізу у соціальних мережах з метою ідентифікації груп впливу та змісту розмов; відстежування змін соціальних настроїв зарубіжної аудиторії щодо зовнішньої політики Австралії
Данія	Міжвідомча робоча група у складі Міністерства юстиції, Міністерства оборони та Міністерства закордонних справ	Усунення загроз дезінформаційного впливу з боку Російської Федерації
Німеччина	Федеральне міністерство закордонних справ, Відділ стратегічних комунікацій	Відстежування наративів та тенденцій у соціальних мережах з метою протидії дезінформаційного впливу
ЄС	Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій	Відстежування джерел дезінформаційного впливу Російської Федерації на держав-членів ЄС з числа країн Центральної і Східної Європи
Франція	Міністерство Європи та закордонних справ, Центр аналізу, прогнозування та стратегії	Відстежування дезінформаційних кампаній, шкідливих інформаційних наративів, медіа-екосистем, ботів та тролів
НАТО	Центр передового досвіду у сфері стратегічних комунікацій НАТО	Відстежування процесів автоматизації, діяльності ботів і тролів
Швеція	Шведське агентство оборонних досліджень	Відстежування дії перешкод, котрі становлять загрозу демократичним виборам
Чеська Респ.	Міністерство внутрішніх справ, Центр боротьби з тероризмом і «гібридними» загрозами	Відстежування дезінформації, іноземної пропаганди та терористичних загроз з боку Російської Федерації

Країна	Структурний підрозділ стратегічних комунікацій	Сфери моніторингу засобів масової інформації
США	Державний департамент США, Управління стратегічних комунікацій та роботи з громадськістю	Здійснення стратегічного комунікаційного планування для проведення роз'яснювальної діяльності з боку Бюро Державного департаменту з міжнародної безпеки та нерозповсюдження
Велико-британія	Міністерство закордонних справ і у справах Співдружності	Моніторинг соціальних медіа для відстежування діяльності ключових впливових осіб та розподілу політичних голосів, оцінка сприйняття зовнішньої політики Великобританії

Джерело: побудовано автором за даними [12, с. 26].

Зокрема, два приклади використання у дипломатичній діяльності технологій штучного інтелекту (Data Sandbox та Speech Generator від Diplo) лише підтверджують дану тезу. Отже, чим більший обсяг даних включається в аналіз, тим більшою є його додана вартість, згенерована на основі штучного інтелекту. Зазначені обставини підтверджують невичерпний ресурсний потенціал штучного інтелекту щодо підготовки, розроблення сценаріїв та проведення дво- і багатосторонніх дипломатичних переговорів. Це, у свою чергу, дедалі більшою мірою спонукає кадрових дипломатів до розвитку персональних цифрових навичок, стратегічного мислення і мережевих компетенцій, здатних забезпечити повне опанування ними усіх можливостей інформаційно-комунікаційних технологій. Такий розвиток дає змогу не тільки зберігати, але й суттєво зміцнювати позиції держав у міжнародній політиці й економіці.

Красномовним підтвердженням масштабної цифровізації традиційних дипломатичних функцій є й стрімке розширення «гібридних» і віртуальних форматів проведення міжнародних переговорів і зустрічей як ключової основи багатосторонньої дипломатії, здатної забезпечити рівноправну участь партнерів у міжнародній економічній діяльності. Наголосимо у цьому зв'язку, що подальші перспективи і масштаби подібного роду «гібридизації» і віртуалізації переговорних функцій економічної дипломатії напряму залежать від ефективності вирішення державами-партнерами чотирьох груп проблем, а саме: технологічних (забезпечення конвергенції реальних і віртуальних дипломатичних переговорів і зустрічей); безпекових (належний захист даних та забезпечення повної конфіденційності їх змісту); протокольно-процедурних (модернізація чинних дипломатичних протоколів і процедур та запровадження принципово нових, повною мірою відповідних «гібридним» і віртуальним форматам, типів міжнародних переговорів і зустрічей); організаційних (можливості проведення різного роду міжнародних заходів на приватних діджитал-платформах) [7].

У найближчі десятиліття усі ми можемо стати свідками часткового «відмирання» фізичних зустрічей дипломатів, оскільки віртуальний формат їх переговорної діяльності, з погляду функціонального результату, мало чим відрізняється від формату реального. Саме цим обумовлений той факт, що вже сьогодні «віртуальне занурення» активно «пронизує» усі структурні компоненти

дипломатичної діяльності на кшталт того, як проходило віртуальне засідання ООН щодо моніторингу своєї верифікаційної місії у Колумбії [7].

Звернімо увагу на те, що усі, залучені у цифровий дипломатичний діалог, суб'єкти в обов'язковому порядку мають дотримуватись встановлених зовнішньополітичними відомствами різних держав меж дозволеної медіа-поведінки. Так, навіть поодинокі, незрозумілі чи неправильні «пости» здатні не тільки викликати негативну реакцію зарубіжної аудиторії та шквал критики, але й спровокувати нестійкість і розбалансування глобальної політичної, воєнно-стратегічної та економічної рівноваги. Ні для кого не секрет, що впливові інтернет-платформи (той же самий Facebook, YouTube чи Twitter) надають нині політикам і дипломатам безпосередній доступ до громадян своїх і зарубіжних держав, відкриваючи перед ними практично необмежені можливості щодо використання економічних, дипломатичних, політичних та інших інструментів інформаційного впливу й управління великими суспільними масами. Йдеться насамперед про створення зазначеними платформами профілів окремих осіб, суспільних груп, політичних партій і різного роду державних владних інститутів, котрі дають змогу безперешкодно поширювати вигідний для національних інтересів держав інформаційний контент, активно взаємодіяти з користувачами соціальних мереж, відслідковувати їх активність тощо.

Окрім того, посольські установи багатьох держав світу в останні роки виявляють дедалі більшу схильність до спілкування онлайн-каналами зв'язку замість офіційних. Наприклад, як свідчать статистичні дані за тридцятьма проаналізованими іноземними посольствами у Румунії, загальна кількість їх підписників у Facebook вже у 2020 р. досягла понад 448,9 тис осіб, а Twitter — 45,4 тис, тоді як у 2015 р. зазначені цифри не перевищували 160,1 та 13,1 тис відповідно. Варто додати, що динаміка і структура створення посольськими установами своїх облікових записів у різних соціальних мережах напряму залежить від рівня їх глобального позиціонування, специфіки дипломатичних комунікаційних стратегій, ступеня впливу на міжнародну політику й економіку, а також поставлених дипломатичних цілей та спектру національних інтересів, яких вони хочуть досягти у країнах базування. Так, у той час як посольство США у Румунії інтенсивно розвиває усі доступні канали інтернет-зв'язку та синхронізує їх з метою охоплення якомога ширшої цільової аудиторії, то посольство Мексики поширює інформацію тільки через Facebook, не маючи навіть облікового запису в Twitter [15, с. 171].

Таким чином, будучи найбільш ангажованими у міжнародній політиці, сучасні соціальні мережі здатні справляти потужний вплив на глобальну політичну карту, а національні уряди завдяки їх функціонуванню отримують можливість проведення детального аналізу можливого впливу тих чи інших міжнародних економічних і політичних подій на власні держави [11, с. 81]. В якості прикладу наведемо, зокрема, глобальні та регіональні кризові явища й економічні рецесії, під час яких посольства різних держав вдаються до створення робочих чатів у WhatsApp за участі дипломатичних посадових осіб з метою урегулювання усіх виникаючих проблем. Красномовним підтвердженням ефективності інструментарію цифрової дипломатії є, зокрема, пандемія Covid-19, під час якої були створені відповідні сайти, групи і канали у соціальних мережах Facebook, Telegram, Viber, YouTube, Instagram тощо. Як пам'ятаємо, саме вони взяли на себе

виконання надважливих функцій антикризового управління і поширення офіційної інформації в режимі реального часу щодо правил поведінки населення за умов глобального поширення коронавірусної інфекції.

Водночас заслуговують на увагу породжувані цифровими медійними технологіями загрози і виклики дипломатичній діяльності. Дещо конкретизуємо їх. Насамперед слід відзначити суттєве посилення залежності дипломатичної діяльності від цифрових платформ, яке наражає держави на ризики кібератак дипломатичних комунікацій, витоку і злому даних, компрометації конфіденційної інформації, швидкого поширення неправдивої інформації соціальними мережами та інтернет-каналами. Цілком природно, що усі зазначені обставини можуть знівелювати результати колосальних дипломатичних зусиль держав, зруйнувати довіру та посіяти розбрат і непорозуміння між націями і народами.

З урахуванням наявних міжкраїнових диференціацій у рівні доступу до цифрових технологій не слід скидати з рахунків і такої загрози дипломатичній діяльності з боку цифрових медійних технологій як встановлення дисбалансу у міждержавних дипломатичних відносинах, обмеження участі і представництва окремих країн. Значні труднощі щодо дотримання конфіденційності і приватності можуть виникати і у процесі проведення дипломатичних переговорів та комунікацій, котрі можуть спричинити витік секретної інформації та несанкціонований доступ до неї. Певну занепокоєність викликають також цифрові платформи, котрі можуть застосовуватись у пропагандистських цілях, а відтак, справляти негативний вплив на суспільну думку в інших державах та спотворювати наративи. Нарешті, динамічний розвиток цифрових медійних технологій суттєво випереджає чинні нормативні рамки їх регулювання, що потребує від національних урядів вжиття рішучих заходів у царині забезпечення кібербезпеки та захисту конфіденційності, впровадження надійних протоколів перевірки інформаційних даних та протидії дезінформації, а також реалізації механізмів постійної адаптації нормативно-правової бази дипломатичної діяльності до глобального цифрового ландшафту [11; 3, с. 66].

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Підбиваючи підсумок, можемо стверджувати, що цифрові медійні технології у глобальну інформаційну епоху відіграють дедалі зростаючу роль у реалізації державами диверсифікованого інструментарію економічної дипломатії. Подібно усім іншим видам дипломатичних практик в економічній сфері, цифрова дипломатія характеризується цілою низкою вагомих конкурентних переваг щодо просування національних інтересів держав на глобальних ринках, проектування їх економічного і політичного впливу на зарубіжну аудиторію, протистояння іноземній інтернет-пропаганді та вирішення широкого спектру інших зовнішньоекономічних задач і цілей. Саме у площині цифрової дипломатії на сьогодні формуються принципово нові «розділові лінії» у диференціаціях країн за показниками цифрової сили, а також вузли міждержавного суперництва за світове цифрове лідерство, ідеологічну «боротьбу за уми» світового населення та володіння глобальними діджитал-ресурсами.

За умов системної цифровізації глобального економічного розвитку міністерства закордонних справ держав та міжнародні організації мають оперативну адаптуватись до діджитал-переходу з точки зору не тільки модернізації своєї внутрішньої організації, але й імплементації дипломатичними працівниками

механізмів конвергенції своєї традиційної і цифрової професійної діяльності. Це забезпечить формування у глобальних координатах цілісної цифрової мережевої інфраструктури дипломатичної діяльності держав, яка визначатиме їх цифровий дипломатичний профіль. Така система поступово інституціоналізується у формі своєрідної «мережі мереж», яка об'єднує посольські і консульські установи, аналітичні центри і приватні компанії, міжнародні урядові і неурядові організації, цифрові платформи міжнародного мовлення, засоби масової інформації, учасників публічної дипломатії, експертні спільноти й інституції громадянського суспільства.

Перспективи подальших наукових досліджень проблематики цифрових медійних технологій економічної дипломатії мають міждисциплінарний характер та охоплюють широкий спектр питань. Вони пов'язані насамперед з комплексною оцінкою ефективності використання цифрових платформ у просуванні національного бренду і формуванні цифрового іміджу держав, розкриттям безпечних аспектів цифрової дипломатії, а також дослідженням напрямів використання її інструментарію у процесі розбудови державами і їх блоками антикризових комунікацій в умовах наростаючих гібридних загроз, геополітичної і геоекономічної нестабільності.

Література

1. 2023 Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy & International Broadcasting. Focus on FY 2022 Budget Data. United States Advisory Commission on Public Diplomacy. 2023. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/01/2023_ACPD_Annual_Report_508C_v2-1.pdf
2. AFP launches «the e-diplomacy hub» An innovative tool for exploring the world of digital diplomacy. Press-Release. AFP. 21.06.2012. URL: https://www.afp.com/sites/default/files/prediplomacy_21_06_2012.pdf
3. Barman S. Digital Diplomacy: The Influence of Digital Platforms on Global Diplomacy and Foreign Policy. Vidya — A Journal of Gujarat University. Peer-Reviewed, Multidisciplinary & Multilingual Journal. 2024. Volume 3. Issue 1. P. 61–75. URL: https://www.researchgate.net/publication/381146234_DIGITAL_DIPLOMACY_THE_INFLUENCE_OF_DIGITAL_PLATFORMS_ON_GLOBAL_DIPLOMACY_AND_FOREIGN_POLICY
4. Benchea L. Impact of Digitalization on Economic Diplomacy: Mega-Trends and opportunities. Romanian Economic Journal. 2023. Vol. 26 (85). P. 13–20. URL: <https://rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/articole/2023-06-28/3715/2benchea.pdf>
5. Collins N., Bekenova K. Digital diplomacy: success in your fingers. Place branding and public diplomacy. 2019. Volume 15. No. 1. P. 1–11.
6. Innovation Sandbox. FSI's nexus of technology and diplomacy. State Magazin. URL: <https://statemag.state.gov/2019/11/1119office/> (дата звернення 25.10.2024 р.).
7. Kurbalija J. 10 Digital Governance and Diplomacy Trends for 2022. Diplo, 25 January 2022. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/10-digital-diplomacy-and-governance-trends-for-2022/>
8. Maksymova I., Vyshnevskaya K., Lavrenko R., Baida M., Kulishov V. Methodology for researching digital diplomacy in the new era of sustainable development and climate change. Scientific and practical journal «Economics and technical engineering». 2023. Vol. 1 (2). P. 10–20. URL: <https://doi.org/10.62911/ete.2023.01.02.01>

9. Nešković S., Đelić A., Duljević B. Digitalization of economic diplomacy and logistics with reference to the COVID pandemic-19. *Ekonomija teorija I praksa*. 2023. Vol. 16. No. 1. P. 217–229. URL: <https://casopis.fimek.edu.rs/index.php/etp/article/view/207/161>
10. Nye J. Public Diplomacy and Soft Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. No. 616. P. 94–109.
11. Rashica V. The Benefits and Risks of Digital Diplomacy. *SEEU Review*. 2018. No 13. P. 75–89. URL: <https://sciendo.com/article/10.2478/seeur-2018-0008>
12. Stanzel V., Voelsen D. Diplomacy and Artificial Intelligence. Reflections on Practical Assistance for Diplomatic Negotiations. SWP Research Paper No. 1/2022. Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs. 2022. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/253244/1/2022RP01.pdf>
13. Technology and Public Purpose Project: 5G, Deepfakes, Quantum Computing, Synthetic Biology. Belfer Center for Science and International Relations at Harvard Kennedy School. 2020.
14. Tsvetkova N. A., Sytnik A. N., Grishanina T. A. Digital diplomacy and digital international relations: Challenges and new advantages. 2022. URL: DOI: 10.21638/spbu06.2022.204
15. Voicu S.-N. Digital Diplomacy. A New Micro-Sphere of Public Communication. *Postmodern Openings*. 2020. Vol. 11 (3). P. 160–176.
16. Why we need to ramp up tech diplomacy to harness opportunities of the digital economy. World Economic Forum, December 28, 2023. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/12/tech-diplomacy-harness-digital-economy/>
17. Zwarun L., Canevez R. Looking Back to Look Forward: Ukraine's Evolving Use of Digital Space for Resistance and Public Diplomacy, 2014–2022. URL: <https://essachess.com/3/index.php/jcs/article/view/57/57>
18. Безверха І. А. Комерційна дипломатія на сучасному етапі розвитку: основні тенденції та фактори впливу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Випуск 10. С. 36–39.

References

1. Advisory Commission on Public Diplomacy. (2023). *2023 comprehensive annual report on public diplomacy & international broadcasting: Focus on FY 2022 budget data*. United States Department of State. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/01/2023_ACPD_Annual_Report_508C_v2-1.pdf
2. AFP. (2012, June 21). *AFP launches «the e-diplomacy hub»: An innovative tool for exploring the world of digital diplomacy* [Press release]. https://www.afp.com/sites/default/files/prediplomacy_21_06_2012.pdf
3. Barman, S. (2024). Digital diplomacy: The influence of digital platforms on global diplomacy and foreign policy. *Vidya — A Journal of Gujarat University*, 3(1), 61–75. https://www.researchgate.net/publication/381146234_DIGITAL_DIPLOMACY_THE_INFLUENCE_OF_DIGITAL_PLATFORMS_ON_GLOBAL_DIPLOMACY_AND_FOREIGN_POLICY
4. Benchea, L. (2023). Impact of digitalization on economic diplomacy: Mega-trends and opportunities. *Romanian Economic Journal*, 26(85), 13–20. <https://rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/articole/2023-06-28/3715/2benchea.pdf>
5. Collins, N., & Bekenova, K. (2019). Digital diplomacy: Success in your fingers. *Place Branding and Public Diplomacy*, 15(1), 1–11.
6. FSI (Foreign Service Institute). (2019, November). Innovation sandbox: FSI's nexus of technology and diplomacy. *State Magazine*. <https://statemag.state.gov/2019/11/1119office/>

7. Kurbalija, J. (2022, January 25). *10 digital governance and diplomacy trends for 2022*. DiploFoundation. <https://www.diplomacy.edu/blog/10-digital-diplomacy-and-governance-trends-for-2022/>
8. Maksymova, I., Vyshnevskaya, K., Lavrenko, R., Baida, M., & Kulishov, V. (2023). Methodology for researching digital diplomacy in the new era of sustainable development and climate change. *Economics and Technical Engineering*, 1(2), 10–20. <https://doi.org/10.62911/ete.2023.01.02.01>
9. Nešković, S., Đelić, A., & Duljević, B. (2023). Digitalization of economic diplomacy and logistics with reference to the COVID pandemic-19. *Ekonomija Teorija i Praksa*, 16(1), 217–229. <https://casopis.fimek.edu.rs/index.php/etp/article/view/207/161>
10. Nye, J. (2008). Public diplomacy and soft power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 94–109.
11. Rashica, V. (2018). The benefits and risks of digital diplomacy. *SEEU Review*, 13, 75–89. <https://sciendoc.com/article/10.2478/seeur-2018-0008>
12. Stanzel, V., & Voelsen, D. (2022). *Diplomacy and artificial intelligence: Reflections on practical assistance for diplomatic negotiations* (SWP Research Paper No. 1/2022). Stiftung Wissenschaft und Politik — German Institute for International and Security Affairs. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/253244/1/2022RP01.pdf>
13. Belfer Center for Science and International Relations. (2020). *Technology and public purpose project: 5G, deepfakes, quantum computing, synthetic biology*. Harvard Kennedy School.
14. Tsvetkova, N. A., Sytnik, A. N., & Grishanina, T. A. (2022). Digital diplomacy and digital international relations: Challenges and new advantages. <https://doi.org/10.21638/spbu06.2022.204>
15. Voicu, S.-N. (2020). Digital diplomacy: A new micro-sphere of public communication. *Postmodern Openings*, 11(3), 160–176.
16. World Economic Forum. (2023, December 28). *Why we need to ramp up tech diplomacy to harness opportunities of the digital economy*. <https://www.weforum.org/agenda/2023/12/tech-diplomacy-harness-digital-economy/>
17. Zwarun, L., & Canevez, R. (2022). *Looking back to look forward: Ukraine's evolving use of digital space for resistance and public diplomacy, 2014–2022*. <https://essachess.com/3/index.php/jcs/article/view/57/57>
18. Bezverkha, I. A. (2015). Komertsiiina dyplomatiia na suchasnomu etapi rozvytku: Osnovni tendentsii ta faktory vplyvu. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu*, (10), 36–39.

DOI 10.33111/vz_kneu.40.25.03.24.165.171

УДК 334.01:330.341.1

Шлапак Андрій Васильович

аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна
e-mail: shlapak.andrii@kneu.ua
ORCID: 0009-0007-0953-0808

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Shlapak Andrii

postgraduate student of the department
of business economics and entrepreneurship,
KNEU named after Vadym Hetman Kyiv, Ukraine
e-mail: shlapak.andrii@kneu.ua
ORCID: 0009-0007-0953-0808